

Kulturális különbségek a tudományos cikkek szerkezetében

Neumayer Dénes

E-mail: ndf.ggl@gmail.com

Kivonat: A tudományos cikkek formáját és stílusát általában szigorúan meghatározzák az azokat közlő médiumok szerkesztői, tartalmukat pedig szakmai lektorálás során ellenőrzik. Ebből kifolyólag könnyen gondolhatnánk, hogy ezek a publikációk egységesek és kevés kulturális jellegzetességet hordoznak. Azonban ez téves következtetés lenne, ugyanis az akadémiai nyelvezettel foglalkozó kutatók már régóta sikerrel vizsgálják a tanulmányok kulturális sajátosságait (Károly 2007: 158). Az eredmények alapján a makrostruktúra vizsgálata több ilyen jellegzetességet is képes feltárni, vizsgálatára és leírására pedig Swales mozzanat-lépés modellje a legelterjedtebb (Swales 1981, 1990, 2004). Dolgozatunkban olyan cikkeket tekintünk át, amelyek ennek a modellnek segítségével vizsgálták meg különböző kultúrákból származó dolgozatok bevezetőinek retorikai szerkezetét. Célunk, hogy megkönnyítsük az eredmények összehasonlítását azzal, hogy a leggyakoribb angol–x páros összehasonlítások mellett egy dolgozatban összegyűjtve is megjelenjenek ezek az eredmények. Az eredményekből kitűnik, hogy a különböző kulturális háttérből érkező kutatók igen különböző elképzelésekkel rendelkeznek a dolgozatok retorikai szerkesztésével kapcsolatban, és hogy míg egyes jellemzők bizonyos kultúrákban elvárásként jelennek meg, máshol kifejezetten nem kívánatosak.

Kulcsszavak: tudományos cikk, tanulmány, retorikai szerkezet, makrostruktúra, kulturális különbségek, KTM-modell, mozzanat-lépés modell

1. Bevezetés

A tudományos munka egyik legfontosabb eleme az eredmények közzététele, amelynek egyik leggyakoribb formája a tudományos cikk. Ezek írása összetett folyamat, hiszen a műveknek számos követelménynek kell megfelelniük a tartalom, a stílus és a retorikai struktúra szempontjából (Árva és Tankó 2004). Ezek a követelmények pedig igen változatosak lehetnek a különböző diskurzusközösségekben. Az explicit előírásokon kívül, mint például a különböző folyóiratok szerkesztési követelményei, a tudományterületre jellemző konvenciók és a publikáció nyelve, valamint az ahhoz kötődő kulturális kontextus is sok megkötést határoz meg a tanulmányokkal kapcsolatban. Ráadásul egy kutató egyszerre akár számos közösségnek is tagja lehet: több nyelven és többféle

közönségnek is írhatja publikációit, céljaitól és képességeitől függően. Ezért a tanulmányok vizsgálata kiváló lehetőséget kínál az interkulturális összehasonlításokra (Gotti 2012).

Napjainkra az angol nyelv vitathatatlanul a tudományos élet közvetítő-nyelvévé vált (Swales 1990). Bár a nem angolszász országokban sokan saját anyanyelvükön, vagy egy másik kevésbé elterjedt nyelven is közzétesznek tanulmányokat, amennyiben egy kutató széles körben szeretné közismertté tenni eredményeit, vagy nemzetközi elismerésre vágyik, elkerülhetetlen, hogy angolul publikáljon. Ahhoz azonban, hogy a kutató egy számára új diskurzusközösségben (így például az angol nyelvű közösségekben) sikerrel tudjon publikálni, ismernie kell annak hagyományait, követelményeit (Swales 1990). Ezt felismerve igen sok kutatás hasonlította már össze a különböző közösségekben született tanulmányok jellemzőit, leggyakrabban két dimenzió mentén: a kulturális háttér és a tudományágak szerint.

Dolgozatunkban a kulturális összehasonlításra fókuszálunk, példaképpen azonban megemlítünk néhány tudományágakat összehasonlító dolgozatot is. Samraj (2005) a biológia két ágából származó absztraktokat és bevezetőket vett össze, Holmes (1997) három tudományág dolgozatainak eredményekről szóló részeit hasonlította össze, míg Ruiying és Allison (2003) az alkalmazott nyelvészetről szóló dolgozatok szerkezetét vizsgálta meg.

Jelen cikkünk célja, hogy áttekintsünk néhányat azokból a tanulmányokból, amelyek a különböző kultúrákban született tudományos dolgozatok bevezetőinek retorikai szerkezetét vizsgálták Swales a kutatás terének megalkotása (KTM) modelljének segítségével. A bevezető részek igen összetett szövegek, megalkotásuk nehéz feladat, vizsgálatuk ebből kifolyólag viszont sok érdekes eredményt tartogat, melyek hasznukra válhatnak a kutatóknak, akik új diskurzusközösségekben kívánnak megjeleni, illetve reményeink szerint a területen munkálkodó többi kutató is hasznát láthatja ennek az összegző jellegű műnek.

Kilenc kultúra tudományos közleményeinek jellemzőit foglaljuk össze: angol, magyar, lengyel, cseh, brazil, spanyol, arab, kínai és thai. A források vizsgálata alapján elmondható, hogy mind a kilenc kultúrának megvannak a maga jellemző retorikai mintázatai, amelyek néhol csak a retorikai cselekedetek megvalósításában, néhol azonban a szövegek egész makrostruktúrájában jelentkeznek.

2. Elméleti háttér

2.1. A műfaj definíciója, a tudományos cikkek műfaja

A *műfaj* sokáig alapvetően az irodalomban használt kifejezés volt, helyét viszonylag újonnan találta csak meg a nyelvészeti szakkifejezések között. Mint azt Károly (2007) kifejti, a magyar szakirodalom elsősorban ma is inkább a *szövegtípusokról* beszél a szövegek szövegtani besorolásakor. Az angol szakirodalom egy részére is ez a jellemző (*text type*), azonban a műfajkutatás területén, Halliday nyomán, a *műfaj* fogalma terjedt el a szövegek konkrét

megvalósulási formáinak megnevezésére. E szerint a megközelítés szerint a szövegtípusokba soroljuk az egy jellemző retorikai stratégiát megvalósító (pl. érvelő, összehasonlító) szövegeket, míg a műfajok alatt olyan szövegeket értünk, ami egy adott szociokulturális környezetben, bizonyos céllal hajtanak végre egy retorikai cselekedet. A dolgozatban mi is ebben az értelemben használjuk a *műfaj* fogalmát.

Műfajnak tekintjük tehát a tudományos cikkeket is, hiszen azok is konkrét céllal, jól meghatározható társadalmi kontextusban és közönségnek készülnek. A tudományos közlemény célja, hogy meggyőzze az olvasókat a kutatási eredmények megbízhatóságáról és így azok a kutatási tradíció részévé válhassanak (Fløttum 2006). A diskurzusközösség ez esetben szintén jól meghatározható: azokat a kutatókat jelenti, akik egy adott területen dolgoznak és publikálnak. A célközönség pedig az adott tudományos folyóirat olvasótábor.

Látható, hogy a műfaj ebben az értelmezésben már jóval több a szövegek egyszerű tipológiájánál, amelyet Swales, a műfajkutatás egyik legismertebb és legtöbbet idézett műfaj-definíciójának megalkotója is kihangsúlyoz (Swales 1990: 33). Swales, megvizsgálva a szociológiai, irodalmi, nyelvészeti és retorikai tradíciókat, egy olyan komplex műfaj-definíciót állított össze, amely egyszerre tekint a műfajokra nyelvi, kognitív és társadalmi produktumként:

A műfaj olyan kommunikatív események összessége, amelyekben a résztvevők bizonyos kommunikatív céljai megegyeznek. A célokat az anya-diskurzusközösség szakterületen jártas tagjai ismerik és elfogadják, e célok teremtik meg a műfaj funkcióját. A célok által meghatározott funkció szabja meg a diskurzus sematikus szerkezetét, befolyásolja és korlátozza annak tartalmát és stílusát. A kommunikatív cél privilegiált feltétel és egyben olyan kritérium, amely a műfajt bizonyos korlátok közé szorítja, melynek eredményeként a műfaj egy szűk értelemben vett, összevethető retorikai cselekedetet valósít meg. (Swales 1990: 58. ford.: Károly 2007: 134.)

Tehát a kommunikatív cél és a diskurzusközösség elvárásai olyan retorikai cselekedeteket eredményeznek, amelyek hasonló mintázatú szerkezettel, stílussal és tartalommal bírnak. Ez alapján lehetséges olyan prototipikus műfajpéldány létrehozása, amely minden, az anya-diskurzusközösség által támasztott elvárást teljesít. Ezeknek a prototipikus műfajpéldányoknak a segítségével pedig lehetségessé válik a különböző diskurzusközösségek által elvárt műfaji jellegzetességek összehasonlítása.

2.2. Kulturális és diszciplináris jellegzetességek

Swales műfaj-definíciójának egyik alappillére a diskurzusközösség fogalma. Egy műfajt tehát nem lehet anélkül definiálni, hogy meghatároznánk, kik is használják azt. Dolgozatunkban kulturális jellegzetességet vizsgálunk, tehát olyan diskurzusközösség-metszetekre van szükségünk, amelyek alapján meg lehet határozni, hogy egy adott kultúrában mik a tudományos közlemények műfaji

elvárásai. Fløttum (2006) 4 fő közeg alapján határozza meg a közlemények íróinak kulturális identitását: nemzeti/nyelvi hovatartozás, az akadémiai kötődés, a tudományági terület, végül pedig a diskurzusközösségi tagság.

A nemzeti/nyelvi hovatartozás elsősorban az oktatás során elsajátított kommunikációs normákat befolyásolja, így erős hatással van a célok kiválasztására és az azok eléréshez használt nyelvezetre is. Az akadémiai kötődés az írói jelenlét és az írói tekintély megjelenésének jellegzetességeire van a legnagyobb hatással. A tudományág, amelyben a kutatók dolgoznak, tradíciói, mérete és ismertsége szerint is meghatározó lehet a retorikai cselekedetekre nézve (például „bizonyítási vágy”). Végül pedig a műfaji megkötés és a beszélőközösségi tagság is igen nagy befolyással lehetnek a tanulmányok szerkezetére, ugyanis akár egy tudományágon belül is kialakulhatnak különböző közösségek például a szerint, hogy ki milyen jellegű kutatásokat végez (kvantitatív vagy kvalitatív).

Ebben a dolgozatban az áttekintendő tanulmányok kiválasztásakor a négy közegből kettőt tekintettünk rögzítettnek, az akadémiai kötődést, illetve a műfajt, amely a tudományos közlemény. Törekedtünk arra, hogy minél szélesebb körből merítsünk a nemzeti hovatartozást tekintve, viszont a válogatáskor nem vettük figyelembe a tudományterületeket, amelyekből a vizsgálati anyagok származtak. Ezzel az volt a célunk, hogy elsősorban a nemzeti kulturális jellegzetességeket vizsgáljuk, amennyire csak lehet, függetlenül a diszciplináris vonásoktól.

2.3. A tanulmányok szerkezetének sémája, az angol tanulmányok bevezetői

Ebben a dolgozatban kizárólag a tanulmányok bevezetőinek szerkezetére fókuszálunk. Ennek egyik oka az, hogy egy átfogó áttekintés nem férne bele e közlemény kereteibe közé. Továbbá, bár a közlemények többi részének elemzéséhez is rendelkezésünkre állnak már modellek, ezekről még csak korlátozott számban születtek tudományos eredmények. A bevezetők azonban retorikai összetettségükönél fogva önmagukban is igen érdekes szövegek, és jól reprezentálják az adott kultúra jellemzőit.

Swales több modellt is publikált már a dolgozatok bevezetőinek leírására. A legelső verzió 1981-ből származik (Swales 2011). Ez a modell 4 mozzanatból állt és kizárólag rövid bevezetőkre vonatkozott (arról, hogy ez pontosan mit jelent sajnos nem találtunk információt), így igen korlátozott volt az alkalmazhatósága. Hiányzott továbbá az iterálás lehetősége, alkalmazásakor az első két mozzanat gyakran teljesen összemosódott, illetve az utolsó két mozzanat túlságosan kevés lehetséges lépést tartalmazott, így nehéz volt őket alkalmazni (Swales 1990: 140).

Tanulván első modelljének hibáiból, Swales 1990-ben közreadta az első javított KTM-modellt. Ezt a modellt egy tucat dolgozatot megvizsgálása alapján állította fel, és már csak 3 mozzanatból áll, amelyekhez összesen 11 lépés tartozik. Ezeket az 1. táblázat ismerteti, amelyben a jellemző lexiko-grammatikai jegyekre is található egy-egy példa. A modell elemeinek magyarítása Károly (2007) munkája, a példák részben sajátok, részben pedig átvettek.

1. táblázat
Az 1990-es KTM-modell

Mozzanat	Lépés	Kommunikációs cél	Példa a lexiko-grammatikai jegyekre
1. a vizsgálandó terület kijelölése	(1) a téma központi jellegének megállapítása	a kutatás élénk érdeklődést kiváltó, fontos területe a tudományoknak	az utóbbi időben egyre nagyobb érdeklődést váltott ki...
	(2) általánosítások megfogalmazása a témában	tudással, módszerekkel vagy jelenségekkel kapcsolatos általánosítások megfogalmazása	az elektromos áram mágneses teret kelt...
	(3) a korábbi kutatások áttekintése	egy vagy több műre való hivatkozás	Faraday (1831) kimutatta, hogy...
2. a hiányzó vizsgálatok helyének kijelölése	(1a) ellentétes állítások megfogalmazása	a korábbi módszerek vagy ismeretek erőteljes megkérdőjelezése	ez a módszer azonban nem megfelelő...
	(1b) kutatási úr megjelölése	a korábbi módszerek és ismeretek hiányosságaira való utalás	mégis, azt eddig senki sem kutatta, hogy...
	(1c) kérdésfelvetés	figyelmet irányítani az eddig még meg nem oldott problémákra	korábban még nem foglalkoztak azzal, hogy...
	(1d) hagyomány folytatása	a korábbi módszerek vagy ismeretek enyhe megkérdőjelezése szervesen kapcsolódó, új problémák felvetésével	elfogadva, hogy..., azonban...
3. a hiányok pótlása	(1a) célok meghatározása	a kutatás céljainak bemutatása	kutatásom célja...
	(1b) a kutatás bejelentése	utalás a bemutatandó kutatásra	a dolgozatban bemutatjuk...
	(2) a kutatás fő eredményeinek bejelentése	a leglényegesebb eredmények összefoglalása	ami az eredményeket illeti...
	(3) a tanulmány felépítésének áttekintése	a dolgozat szerkezetének ismertetése	a harmadik fejezetben bemutatjuk...

A három mozzanat a bevezetők három fő retorikai célját fedi le. Az első mozzanat (M1) a vizsgálandó terület kijelölése, amely három lépést foglal magába: a munka tudományos kontextusának megjelölését, rövid ismertetését és fontosságának hangsúlyozását. A második mozzanat (M2) szerepe az aktuális kutatás beillesztése az M1-ben feltárt kontextusba. Itt a lépések közül egyszerre csak

az egyik valósul meg, bár ez a kizárólagosság nem erős kritérium. A vizsgálat helyét ki lehet jelölni a korábbi kutatások eredményeinek megkérdőjelezésével, azoknak hiányosságaira való rámutatással, új probléma felvetésével és a korábbi munkák folytatásával is. A bevezetők utolsó mozzanata a harmadik mozzanat (M3), amelynek szerepe az aktuális vizsgálat lényeges pontjainak bemutatása, és ezzel a munka minőségének bizonyítása. Ezt az eredmények rövid ismertetése és a dolgozat szerkezetének kivonatolt leírása mellett a célok ismertetésével vagy a kutatás egyes jellemzőinek rövid bemutatásával lehetséges elérni. Összesítve, a három mozzanat megalkotásával az író megteremti a „kutatás terét”, amelyen munkája a legjobban érvényesülhet; innen a modell neve a kutatási tér megteremtése (KTM).

Tanulván az első modell hiányosságaiból, Swales úgy alkotta meg modelljét, hogy az a legjobban hasonlítson a feltételezett prototipikus szerkezethez, azonban mivel a valós szövegek nagy része csak részben hasonlít ehhez, a mozzanatok és lépések sorrendje nem szigorúan kötött, és a mozzanatok/lépések visszatérése, többszöri megjelenése is megengedett.

Swales 2004-es könyvében is visszatér a KTM-modellhez. Mint jelzi, az 1990-es modell segítségével végzett kutatások kimutattak olyan jellegzetességeket, amelyeket az képtelen volt megfelelően leírni. Így például az 1990-es modell hosszú, kidolgozott és régi tradíciókkal rendelkező területekről származó szövegeken alapult, és a rövid szövegek, illetve az újabb tudományterületek íróinak bevezetői gyakran igen eltérnek tőle (Swales 2004).

Mint azt a 2. táblázat mutatja, a mozzanatok és lépések szintjén is több javítandót talált Swales a korábbi modellhez képest. Így például az első mozzanatban a hivatkozások elhelyezése a szövegekben nem szorítkozik egy jól körülhatárolható részre, hanem gyakran a bevezetések egészében, sőt a cikkek teljes hosszában eloszlik. Továbbá az M1L1 és L2 gyakran összemosódik és nem lehet különbséget tenni köztük. Ennek eredményeképpen az M1 a 2004-es modellben már csak egy lépés maradt. A második mozzanatot is átervezte Swales, itt az eddigi négy helyett csak három lehetséges lépés maradt, ugyanis a független kutatási eredmények azt mutatták, hogy elemzési szempontból funkcionálisan túlságosan kicsi volt a különbség az eredeti lépések között. Lényeges további változtatás, hogy Swales, mivel igen gyakori jelenség, a mozzanatok átervezésekor mintegy „beépítette” modelljébe az M1 + M2 iterációt. Az M3 viszont, ellentétben az előző két mozzanattal, nem egyszerűsödött, hanem több lehetséges lépés jelent meg benne, összesen hét. Azonban ezek közül több csak bizonyos tudományterületeken jellemző.

Az Swales mindhárom modelljéből jól látható, hogy az angol tudósok általában három retorikai mozzanattal építik föl bevezetőiket. Továbbá, mint azt Károly a kulturális összehasonlítások szempontjai alapján összefoglalja, az angol kutatók dolgozataira igen jellemző a szöveg formai és szerkezeti jellemzőinek alapos kidolgozása. A témák, gondolatok kidolgozása lineáris, vagyis az állításokat jellemzően alátámasztás vagy kifejtés követi és nem jellemző a témától eltérő információ szerepeltetése. Az angol tudományos dolgozatok írói feladatuknak érzik, hogy a szöveg az olvasó számára könnyen követhető és egyértelmű legyen (Károly 2007: 158).

2. táblázat
A 2004-es KTM-modell

Mozzanat	Lépés
1. a vizsgálandó terület kijelölése (a hivatkozások kötelezőek)	(1) fokozódóan specifikus általánosítások a témában
2. a hiányzó vizsgálatok helyének kijelölése (a hivatkozások opcionálisak)	(1A) a kutatási űr megjelölése
	(1B) az eddigi ismeretek bővítése
	(2) pozitív indoklás a témával kapcsolatban (O*)
3. a hiányok pótlása	(1) a kutatás leíró vagy célorientált bejelentése
	(2) a kutatási kérdések és hipotézisek bemutatása (O)
	(3) a definíciók tisztázása (O)
	(4) a módszerek összegzése (O)
	(5) a főbb eredmények áttekintése (BTJ**)
	(6) rámutatás a kutatás értékeire (BTJ)
	(7) a tanulmány felépítésének áttekintése (BTJ)

Megjegyzés: O*: opcionális, BTJ**: csak bizonyos tudományterületeken jellemző

3. A tudományos cikkek szerkezete a különböző kultúrákban

3.1. A magyar tanulmányok szerkezete

Az első kutatást, amely magyarul publikált kutatódolgozatok bevezetőit vizsgálta az 1990-es KTM-modell alapján, Árvay Anett és Tankó Gyula tette közzé 2004-ben az *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching* című folyóiratban. Munkájuk során húsz angol és húsz magyar elméleti nyelvészeti dolgozat bevezetőjének szerkezetét hasonlították össze.

Eredményeik azt mutatták, hogy mind a magyar, mind pedig az angol közlemények gyakran jelentősen eltérnek a KTM-modelltől, így elemzésekhez bevezettek egy módosított modellt. Swales eredeti modelljét két lépéssel egészítették ki, az első és a harmadik mozzanathoz is egy-egy újabb lépést csatoltak. Az első az M1L2B *Példák* (Examples, saját fordítás) a második pedig az M3L1C *Az elemzés jellemzői* (Analytical details, saját fordítás).

Az M1L2B bevezetését az tette szükségessé, hogy a vizsgált szövegek jelentős részében előfordultak nyelvi példák, amelyeken az elemzés tárgyát képező jelenségeket mutatták be és retorikailag ezeket nem lehetett besorolni sem az M1L1, sem pedig az M1L2 mozzanatok alá. Az M3L1C lépés retorikai célja a kutatómódszertan egyes részeinek ismertetése, így például definíciók és a használt jelzések leírása. Árvay és Tankó azért látta szükségét ennek a lépésnek a

bevezetésének, mert az általuk vizsgált szövegekben jellemzően nem jelent meg a kutatási anyag forrásainak és feldolgozásának ismertetése, ez pedig ellentétben áll Swales elképzelésével az M3L1B (A kutatás bejelentése) legfontosabb funkciójával kapcsolatban.

Az angolul és magyarul írt közlemények összehasonlításának eredményei szerint az angol dolgozatok általában hosszabbak és több bekezdésre tagolódnak, mint a magyar dolgozatok. A lépések számának összesítése alapján pedig az angol írók átlagosan több lépést alkalmaztak dolgozatonként. A retorikai struktúra szintjén az M1 használata igen hasonló a két alkorpuszban. Említésre méltó különbség a második lépés használatában volt kimutatható, itt a magyar írók műveiben kissé gyakoribb, hogy általánosításokat fogalmaznak meg és az angol írókhoz képest fele annyszor használtak példákat.

Az M2 a legritkábban használt mozzanat mindkét alkorpuszban. Itt az angolok jellegzetesen inkább a kutatási úr megjelölésével, a magyarok pedig kérdésfelvetéssel operálnak. A 3. mozzanattal kapcsolatban jellemző, hogy a magyar írók kissé gyakrabban utalnak a kutatás céljaira, és többet használják az *Elemzés jellemzői* lépést, míg kevesebbszer foglalkoznak a főbb eredményekkel és a tanulmány szerkezetének áttekintésével.

Árvay és Tankó, figyelembe véve a kvantitatív eredmények mellett a kvalitatív megfigyeléseiket is, a dolgozatuk végén arra a következtetésre jut, hogy a KTM-modell nem alkalmazható jól a magyar szövegek jellemzésére, ugyanis ezek szerkezete sokkal kevésbé uniformizált, mint az angol szövegeké. A magyar kutatók sokkal nagyobb szabadságot engednek meg maguknak a bevezetők szerkesztésekor és szövegeik gyakran csak egy részét fedik le a Swales által meghatározott retorikai céloknak.

Neumayer 2009-es tanulmányában szintén magyar és angol nyelven írt bevezetőket hasonlított össze, azonban a szövegek itt a fizika területéről származtak. Összesen 50 (nyelvenként 25) bevezetőt vizsgált meg, vizsgálataihoz pedig nem találta szükségesnek a KTM-modell módosítását. Eredményei több jellegzetességre is rámutattak, amely megkülönbözteti az angol és a magyar szövegeket (Neumayer 2009).

Az első mozzanat bizonyult a magyar szövegek leggyakoribb mozzanatának, jóval gyakoribbnak, mint a másik kettő. Tehát a magyar dolgozatokban a bevezetés legfontosabb célja a vizsgálandó terület kijelölése, ezt pedig, az eredmények alapján, leginkább általánosítások megfogalmazásával érik el. A dolgozat egyik érdekes megfigyelése, hogy a magyar szövegekben gyakran összemosódnak a korábbi kutatások áttekintései és az általánosítások, mert a hivatkozások ritkák, és nem egyértelmű, hogy a szöveg mely részeit támasztják alá.

Az M2, hasonlóan Árvay és Tankó kutatásához, bizonyult a legritkábban használt mozzanatnak, de a magyar alkorpuszban így is kétszer olyan gyakori volt, mint az angolban. A lépések közül az 1A egyáltalán nem fordult elő sehol, az 1B viszont kiugróan gyakran fordult elő a magyaroknál, vagyis a leggyakrabban használt retorikai stratégia a kutatás helyének a kijelölésére a kutatási úr kimutatása.

A harmadik mozzanat mutatta a legjelentősebb különbségeket a két alkorpusz között. A magyar szövegekben sokkal ritkább ez a mozzanat, mint az

angolban, és a lépések mintázata is eltérő. Bár mindkét esetben a kutatás bejelentése a leggyakoribb lépés (M3S1B), a magyar szövegekben egyértelműen ez az uralkodó stratégia. Továbbá az is jellemző, hogy bár az angolban ez egy gyakori lépés, a magyarban szinte alig találhatók utalások a kutatás eredményeire.

3.2. A lengyel és a cseh tanulmányok szerkezete

A lengyel tanulmányok jellemzőit Duszak (1994) és Golebiowski (1999) eredményi alapján mutatjuk be, a cseh tanulmányokat pedig Čmerjková 1996-os elemzésének segítségével jellemezzük.

Duszak és Čmerjková Johan Galtungra (Galtung 1985) hivatkozva az egész kelet-európai blokkot teutonikusként jellemzi, tehát elsősorban a német tudományos kultúra hatása érződik rajta. Duszak példaként említi az orosz tudományos nyelvet, amelyre Nichols (1988) szerint nem a valódi kommunikáció, hanem a tudás egyoldalú kinyilatkoztatása a jellemző. Véleménye szerint a lengyel tudományos nyelv kialakulását is erősen befolyásolta a német hatás, amely a történelem során hullámzó mértékben, de mindig jelen volt. Čmerjková a cseh tudományos nyelv jellemzésekor több lehetséges befolyást is felsorolt. Szerinte a cseh kutatók nyelvezete sokban hasonlít az alapvetően teutonikus oroszhoz, amely mind a terminológiában, mind a nyelvtani szerkezetekben, mind pedig a szöveg szerkesztésében lekövethető. Megemlíti azonban, hogy a földrajzi és történelmi közelség miatt a német közvetlen hatással is volt/van a cseh nyelvezetre, amely például a mondatok felépítésében és a terminushasználatban érhető könnyen tetten. Čmerjková még hozzáteszi, hogy manapság már az angolt is a befolyásoló nyelvek közé kell sorolni, hisz az egyre erősebben meghatározza a szövegszerkesztési normákat.

Ez a befolyás azonban még nem változtatta meg azt az alapvető hozzáállást, hogy míg a cseh tudósok a helyesírás és a nyelvtan alkalmazásánál szigorúan szabály-, és előírás követők, addig dolgozataik szerkezetét elsősorban a téma szükségletei szerint, spontán alakítják. Sőt, Čmerjková szerint kifejezetten rossz néven veszik, ha előírt szerkezet szerint kell megírniuk egy dolgozatot, mert úgy érzik, hogy az ilyen előírások megbénítják a haladást, a változást.

A cseh tudományos szövegek stílusát leginkább az újságírói stílus ellentétéként definiálhatjuk: célja nem a meggyőzés vagy ismertetés, hanem a száraz és pontos fogalmazás. Ez a hozzáállás a nyelvtani és lexikai jellemzőkben is képviselteti magát, és hasonlóan a némethez, jellemzőek például a terjengős szerkezetek és kifejezések, a személytelen mondatok és a modalitás. Čmerjková azt is kihangsúlyozza, hogy a szöveg értelme és üzenete általában nincs egyértelműen megfogalmazva, hanem az az olvasó felelőssége, hogy kihámozza azt a szöveg egészéből. Valamint a szöveg fő mondanivalója is gyakran csak a szöveg késői részeiben jelenik meg, az elején elkerülik annak kinyilatkoztatását. Ezek alapján Čmerjková, Hinds (1987) felosztását használva, a cseh tudományos nyelvet olvasóra hagyatkozó típusúnak ítéli meg.

A bevezetők elemzésének megkezdésekor Duszak, Golebiowski és Čmerjková is megemlítette, hogy gyakori, hogy a kutatók nem bontják fejezetekre a tanulmányaikat, így a szöveg gyakorlatilag egy folyamatos gondolat-

menetet tükröz. Esetenként azért megfigyelhető, hogy amikor valamilyen váltás van a szövegben, akkor a bekezdések között nagyobb térközt hagynak. de általában nem jellemző a fejezetekre tagolás. Duszak ezt úgy jellemzi, hogy a lengyel dolgozatok tulajdonképpen „tudományos tudatfolyamok” (1994: 302). Golebiowski egyenesen úgy találta, hogy a lengyel szövegekre képtelenség alkalmazni a mozzanat modell, mivel azokból hiányoznak a megfelelő nyelvi elemek, amelyek alapján meg lehetne állapítani a kommunikációs célt, így dolgozatában kizárólag az lengyelek által angol nyelven írt cikkeken kapott eredményeit mutatja be. Ezek lényeges jellemzői, hogy az első mozzanat leginkább egy kiterjedt szakirodalom-bemutató, a második mozzanat csak nyomokban lelhető föl, míg a harmadik mozzanat is csak elvétve azonosítható, valamint ezek sorrendje, iterálása is az angolban szokatlan mintázatokat mutat.

Duszak, Golebiowskival ellentétben, sikeresen alkalmazta a mozzanat modellt a lengyel szövegek elemzéséhez, és egyik fontos eredménye egybevág Golebiowski eredményével, amely szerint a harmadik mozzanat vagy csak nagyon töredékesen vagy sehogyan sem szerepel bennük. Duszak szerint a lengyel kutatók bevezetőikben az „elkerülés stratégiáját” alkalmazzák, és nem sokat árulnak el abból, hogy miről is fog szólni a szöveg többi része. Ez egybevág Čmerjková eredményeivel is, aki szerint a cseh kutatók, még ha angolul írnak is, igyekeznek elkerülni a kutatás céljainak, jellemzőinek és eredményeinek bemutatást, helyette pedig inkább költői kérdésekkel és indirekt kifejezésekkel vezetik be a témát. A kertelés tehát úgy látszik mindkét nyelven jellemző és meghatározó retorikai stratégia, amely azonban nem csak a saját kutatás bemutatásakor jellemző mindkét nyelven, hanem más kutatók munkájának elemzésekor is. Mind a cseh, mind pedig a lengyel kutatók igyekeznek nagyon óvatosan és visszafogottan nyilatkozni mások munkájáról; nem jellemző a kritikus hangneme, vagy mások hibáinak elemzése, bemutatása.

A lengyel szövegeknek még egy fontos további jellemzője van. A bevezetőben a lengyel tudósok gyakran egész bekezdéseket szentelnek szakkifejezések magyarázatának, mintegy „előkészítve az eszközöket” a kutatás bemutatásához (Duszak 1994: 307). A tudósok itt kifejtik, hogy bizonyos koncepciók, terminusok alatt ők mit is értenek pontosan, és a dolgozatban milyen értelemben használják azokat. Duszak eredményei alapján ez egy elvárt része a dolgozatoknak, és bár az angol nyelvű szövegekben is előfordul ilyen néha, lengyel tudományos diskurzusban lényegében kötelező elemnek tekinthető.

3.3. A brazil és a spanyol tanulmányok szerkezete

A braziliai portugál tanulmányok szerkezetét Hirano vizsgálta meg és 2009-es cikkében tette közzé eredményeit. Összesen 10 braziliai portugál nyelvű cikket vizsgált, az elemzéshez Swales 1990-es modelljét használta, a megbízhatóságot pedig segédkódoló alkalmazásával biztosította. Vizsgálata elsősorban a mozzanatokra és azok iterálására koncentrált, cikkében nem tett közzé a lépésekre vonatkozó adatokat. Legfontosabb megállapításai, hogy az M2 gyakorlatilag hiányzik a brazil tanulmányok szerkezetéből, valamint hogy azok általában jóval kevesebb mozzanattal állnak, mint az angol nyelvű tanulmányok (Hirano 2009).

Hirano rövid tanulmányának túlnyomó részét annak szenteli, hogy megmagyarázza a második mozzanat hiányát. Ehhez először is kizárja a lehetőséget, hogy a terület újdonságából fakadna az M2 hiánya, ugyanis véleménye szerint a brazil cikket megjelentető folyóirat (*The ESpecialist*) Brazíliában ismert és elismert publikáció. Továbbá azt is elveti, hogy esetleg a diskurzusközösségek tagjaiban kisebb lenne a motiváció a publikálásra, mert a brazil kutatásfinanszírozási rendszerben komoly súlya van a publikációknak. Végül arra jut, hogy csak az magyarázhatja a hiányzó vizsgálatok kijelölésének hiányát, hogy a kutatók nem érzik helyénvalónak hogy kollégáikat nyíltan kritizálják az által, hogy rámutatnak az addigi kutatások gyengeségeire, hiányaira. Ezt a feltevést az is megerősíti, hogy azokban a szövegekben, ahol mégis volt M2, szinte kizárólag csak külföldi cikkek kerültek pellengérre, brazil tanulmányok nem.

A spanyol szakcikkek bevezetőinek szerkezetét Sheldon (2011) munkája nyomán mutatom be. Kutatásában spanyol nyelvű, illetve angol és spanyol anyanyelvűek által angolul írt cikkeket hasonlított össze. Vizsgálati anyagát 54 alkalmazott nyelvészeti tanulmány adta, az eredmények megbízhatóságát pedig segédködölők és statisztikai módszerek segítségével biztosította. Sheldon, ellentétben az ebben a cikkben idézett legtöbb tanulmánnyal, nem Swales eredeti, 1990-es KTM-modelljét, hanem annak 2004-es változatát használta munkája során.

Sheldon tanulmánya többször is hivatkozik Burgess kutatására (1997), amelyben szintén az angol és spanyol nyelvű tanulmányok bevezetőit vetették össze, mégis igen különböző eredményekre jutottak. Sheldon ezt azzal magyarázza, hogy a kultúrák dinamikusak, és külsőleges hatások miatt lehet, hogy gyors változások történtek a kutatók cikkírási szokásaiban, technikáiban. Ilyen jellegzetes különbség az, hogy, míg a korábbi vizsgálatok szerint a spanyol szakcikkek jellegzetes vonása volt az M2 elhagyása, addig az itt vizsgált spanyol szövegek 88%-ában megtalálható volt az M2. Kutatásának egyik további, általános megállapítása, hogy a spanyol és az angol dolgozatok makrostruktúrája gyakran jobban hasonlít egymásra, mint a spanyol anyanyelvűek által angolul írt dolgozaté bármelyikre.

A spanyol szövegek jellemző M1 használata például igen hasonló az angolhoz. Mindkét csoportban a leggyakoribb retorikai stratégia a kutatási tér kijelöléséhez a korábbi kutatásokat eredményeinek bemutatása, míg a második helyen a meglévő kutatások értékelése áll. A releváns irodalom áttekintése tehát a spanyol íróknak legalább annyira fontos, mint az angoloknak, és ezt tekintik a legcélravezetőbb módszernek arra, hogy meggyőzzék az olvasót a terület tudományos fontosságáról és megalapozottságáról. Továbbá a kutatási tradíciók ismertetése is hasonlóan fontos mindkét nyelvben. Ez a harmadik leggyakoribb stratégia a bevezetők első mozzanatában. Ezekben a kutatók a tudományágukat művelő közösség múltjára utalnak vissza, hogy a hagyomány érzését keltsék. A mozzanat felépítése során a stratégiák váltakozása egyben arra is eszköz, hogy közben egyre jobban leszűkíthessék a tudományterületet és az olvasók beazonosíthassák, hogy pontosan melyik terület a vizsgálat tárgya. Az angol és a spanyol nyelvű szövegek között mindössze egy jelentékenyebb eltérést tárt fel a kutatás, ez pedig a lépések számában jelentkezett. Bár a fontossági sorrend ugyanaz mindkét csoportban, az angol szövegekben összességében nagyobb számban lelhetőek fel az első moz-

zanat retorikai stratégiái. Érdekes módon azonban az angol nyelvű, de spanyol anyanyelvű írók tollából származó írások még az angol anyanyelvűektől származó szövegeknél is több retorikai lépést tartalmaztak. Az angolul író spanyol kutatók tehát valószínűleg tudatosan máshogy írnak a számukra idegen nyelven, azonban a makrostrukturális retorikai elemek a célnyelvtől eltérő, így például túlzott használatát könnyen vezethet kvázi-helyességhez (Klaudy 1999).

A második mozzanat a kvantitatív adatok tanúsága szerint a spanyol nyelvű dolgozatok 88%-ban fordult elő, amely épp a 90%-os, kvázi kötelezőséget jelző küszöb alatt van, de így is váratlan, hisz szöges ellentétben áll a korábbi kutatások eredményeivel, amelyek szerint a spanyol kutatók az esetek nagy részében teljesen elhagyják ezt a mozzanatot (lásd például Moreno 2010). Ráadásul a megvalósult stratégiák túlnyomó része ugyanaz az angol és a spanyol cikkekben: úr megjelölése az eddigi kutatásokban; az eddigi ismeretek kiegészítése csak kis hányadban fordul elő. A spanyol írók tehát igen gyakran alkalmazzák a második mozzanatot és azt jellemzően az angolokhoz hasonlóan építik fel, amely jelzi, hogy náluk is megszokott stratégia a hiányzó vizsgálatok helyének kijelölése. Ennek okát Sheldon (2011) abban látja, hogy a spanyol kutatók is egyre több angol nyelvű szakirodalmat olvasnak, amely könnyen befolyással lehet az anyanyelvi sémákra is, illetve hogy egyre erősebb a publikációs verseny és a közzététel sikerességéhez hozzájárulhat, ha egyértelműen kijelölik munkájuk helyét a kutatási hagyományokban.

A harmadik mozzanat esetén is több fontos hasonlóságot fedezhetünk fel az vizsgált csoportok között. A spanyol dolgozatok mindegyike – hasonlóan az angolokhoz – tartalmazott harmadik mozzanatot és a leggyakoribb három lépés is ugyanaz volt, bár a százalékos arányuk nem minden esetben hasonló. A kutatás célirányos bejelentése volt a leggyakoribb lépés, amelyek gyakorisági aránya is hasonló mindkét alkorpuszban. Az angol cikkekben a lépések 62%-át, a spanyolokban 69%-át ez a lépés adja, tehát mindenképp ez nevezhető a legfontosabb stratégiának mindkét esetben. Jelentősebb eltérés van azonban a második leggyakoribb lépés esetében. A spanyol írók csak 7 esetben (19%) foglalták össze az alkalmazott módszereket, míg az angolok ezt 11 esetben (37%) tették meg, amely jól jelzi, hogy az előbbi csoport számára ez kevésbé fontos stratégia a bevezetésben. Végül a harmadik leggyakoribb lépés a jelen kutatás értékének kijelentése volt, ami az eredmények felhasználhatóságának bemutatását jelenti. Ezt a stratégiát szintén jelentősen kevesebbszer használták a spanyol írók, mint az angolok, mert míg az előbbieknél szövegeiben a lépések 13%-át (5 eset) teszi csak ki ez a lépés, addig az angolok esetében ez 31% (9 eset).

A harmadik mozzanatban további különbséget is kimutatnak Sheldon (2011) eredményei. Például a spanyol szövegekben fele annyi definíció tisztázás volt, mint az angolokban, harmad annyszor mutatták be a tanulmány szerkezetét, valamint a kutatási kérdés és/vagy hipotézis és az fő eredmények bemutatása is mindössze egyszer fordult elő, míg az angolok az előbbi 6, az utóbbit 7 esetben is megtették. Ezek a különbségeket arra utalnak, hogy a spanyol kutatók számára a harmadik mozzanat összességében kevesebb célt szolgál, elégségesnek tekintik a kutatást röviden bemutatni és a többi információt feltehetően meghagyják a későbbiekre.

3.4. Az arab tanulmányok szerkezete

Az arab nyelven íródott tanulmányok bevezetőinek retorikai szerkezetét Ahmed Fakhri vizsgálta meg 2004-ben közzétett tanulmányában. Fakhri 28 dolgozatot választott ki az elemzéshez, melyek mindegyike az *AlwaHda*, című bírált folyóiratból való. Mivel az arabot nagyon sok országban beszélik, Fakhri igyekezett egy, az írók származása szerint is változatos korpuszt összeállítani, így szerepel benne egyiptomi, marokkói, szíriai, iraki és libanoni kutatók munkája is (Fakhri 2004).

Fakhri már elemzésének elején kiemeli, hogy a vizsgált cikkek jelentős eltéréseket mutatnak a Swales által felállított KTM-makrostruktúrától, mert ritka, hogy egy bevezetőben mind a három mozzanat megtalálható. Fakhri szerint az arab nyelven publikáló kutatók egyszerűen nem látják szükségesnek, hogy sok szempontból megtámogassák kutatásuk értékét és alkalmazhatóságát, valamint a korábbi vizsgálatokhoz való kapcsolódást sem tartják kiemelten fontosnak. Ennek egyik lehetséges oka, hogy viszonylag kicsi a versengés a kutatók között, ami Swales (1990) szerint lassítja a diskurzusközösség normáinak kialakulását. Vagyis jelenleg egyszerűen nincsenek jelen kialakult elvárások a dolgozatok szerkezetével kapcsolatban.

Ezt a meglátást tovább erősíti az a tény, hogy a swalesi sémától eltérő dolgozatok sem mutatnak egységes képet. Maga a folyóirat ugyan megköveteli a kutatóktól, hogy leadott dolgozataiknak bizonyos kritériumoknak – így például téma, hossz és hivatkozási módok – meg kell felelniük, de a szöveg szerkezetével kapcsolatban nincsenek konkrét elvárások, ezt a kutatókra hagyják, akik addigi tapasztalataikra hagyatkozva szerkesztik meg a szövegeket. Ezek a tapasztalatok viszont igen eltérőek lehetnek és gyakran az arab kultúrán kívülre mutatnak, hisz sok arab származású kutató végzett európai, amerikai vagy akár távol-keleti egyetemeken, ők pedig az ott elfogadott normákat tanulták meg és követik.

További érdekesség, hogy a vizsgálat a bevezetők egyikében sem talált olyan retorikai stratégiát, amelyben a kutatók mások eredményeinek bemutatásán keresztül próbálnák alátámasztani munkájuk szükségességét. Fakhri ezt azzal magyarázza, hogy az arab tudományos kultúra alapvetően *ismeretközlő* jellegű (l. Bereiter és Scardamalia 1987) és mint kifejti „a vizsgált diskurzusközösségben az ismeretközlés elégséges a publikálásra alkalmas tudományos munkához” (Fakhri 2004: 1130). Az *ismétlés* viszont igen fontos módszere az arab kutatóknak a vizsgálandó terület kijelölésénél (M1). Tehát a dolgozat fontosságát az arab írók ismétléssel és nem mások kutatásainak kritikai elemzésével hangsúlyozzák.

Fakhri még további két jellegzetességét emeli ki az arab nyelvű dolgozatoknak. Először is a bevezetők kétharmadából hiányzik a KTM-modell harmadik mozzanatának harmadik lépése, vagyis a dolgozatok struktúrájának explicit ismertetése. Fakhri szerint ez arra utal, hogy az arab kultúra Hinds (1987) felosztása szerint olvasóra hagyatkozó retorikájú. Végül a dolgozat kitér arra is, hogy a kutatók gyakran szeretnek kiemelt hangsúlyt adni mondandójuk fontosabb elemeinek kiterjedt szóvirágok alkalmazásával. Fakhri azonban – elkerülendő a túlzott általánosításokat – felhívja az olvasó figyelmét arra, hogy

a vizsgált szövegek mind humán témájúak és véleménye szerint a szóvirágok alkalmazása a tudományok nem minden területén lehet általános, így például a természettudományos közleményekben feltételezhetően nem használják ezeket.

3.5. A kínai és a thai tanulmányok szerkezete

A kínai tanulmányok szerkezetét (Loi 2010) és (Loi és Sweetnam Evans 2010) tanulmányai segítségével mutatjuk be. Mindkét tanulmány angol és a kínai bevezetőket vizsgált, és egységesen rámutatnak arra, hogy a kínai tudományos dolgozatokban mindhárom Swales által meghatározott mozzanat jellemzően megtalálható, de a kínai szövegekben összességében kevesebb a lépések száma és kevesebb az iterálás is. Ennek egyik oka feltehetően az, hogy a kínai tanulmányok bevezetői jelentősen rövidebbek az angoloknál.

Továbbá bár a mozzanatok mind jelen vannak, a retorikai megvalósításában már több különbséget is felfedeztek, amelyek elemzése három jellegzetes különbségre mutatott rá. Először is a kínai írók igyekeznek egyfajta középutat tartani kritikájuk megfogalmazásakor, ugyanis a társadalmi elvárások szerint se az erősen megfogalmazott, se a túlzottan engedékenynek hangzó kritika nem kívánatos. Ez a második mozzanat megvalósításakor igen fontos tényező, ugyanis feltehetően ezért kedvelik jobban a kérdésfelvetést a kutatás helyének kijelölésekor, mint a többi, nyitabb kritikát igénylő módszereket. Az elemzések azt is egyértelműen kimutatták, hogy míg az angol szövegekben gyakori az M2 iterálása, a kínai szövegekben ez szinte nem is fordult elő.

A második jelentős különbség az explicitiség szintjében jelentkezik. A kínai szövegek jellemzően olvasóra hagyatkozó típusúak (Hinds 1987), így gyakran nem részleteznek olyan körülményeket, amelyekről az író feltételezi, hogy az olvasó tud. Továbbá a kínai irodalmi hagyományokban a *hanxu* (tartózkodó, leplezett) stílus igen nagy értékkel bír, és az író-olvasó kommunikációban fontos az olvasó aktív intellektuális részvétele. Esetünkben ez a hozzáállás az első mozzanatban érhető nyomon, ahol az angolhoz képest jóval kevesebb hivatkozást találtak a kutatások. Ennek eredményeként a kínai dolgozatok bevezetői kevésbé helyezik el az aktuális kutatást a már meglévő kutatások közé és több teret hagynak az olvasóknak, hogy maguk tegyék azt meg saját ismereteik alapján.

A harmadik különbség az aktuális kutatás bemutatásánál jelentkezik. A kínai tudósok igyekeznek teljesen a háttérben maradni és személyüket, a kutatót, minél inkább elrejtetni. Ez a hozzáállás szervesen kapcsolódik ahhoz, hogy az implicitiségre értéként tekintenek, eredményeképpen pedig a harmadik mozzanatban a módszertan és a kutatási kérdések ismertetése rövid vagy akár teljesen el is marad. Így a kínai dolgozatok bevezetői összességében jóval kevesebb konkrét információt közölnek az olvasóval, mint az angol íráskok.

A thai tanulmányokat Jogthong vizsgálta meg 2001-es disszertációjában. Eredményei szerint a KTM-modell kiválóan alkalmazható volt a thai tudományos cikkek bevezetőinek elemzésére és a szövegek, a kínaihoz hasonlóan, mindhárom mozzanatot tartalmazták, különbségeket gyakoriságukban és az alkalmazott lépésekben talált (Jogthong 2001).

Az egyik legjelentősebb különbség az első mozzanatban tűnt föl. A thai művekből láthatóan hiányzott a téma központi jellegének hangsúlyozása. Jogthong ezt azzal magyarázza, hogy a thai kultúrában túl tolakodónak számítana, ha valaki azt bizonygatná, hogy mennyire fontos dolgot csinál. Szintén kulturális jellegzetességnek tehető be az is, hogy az irodalom áttekintése helyett inkább az irodalom bemutatása történik a thai bevezetőkben, ugyanis a thai tudósok tartózkodnak attól, hogy értékítéletet mondjanak kollégáik műveiről. Helyette viszont gyakran kritizálják önmagukat, bemutatva a kutatás során végzett munkájuk esetleges gyenge pontjait.

A második mozzanatban is az alázatos írói viselkedés a jellemző, így kerülik a nyílt kritikát vagy ellentmondást. Ennek eredményeképpen mind az ellentétes állítások megfogalmazását, mind pedig a hiányok megemlítését kerülik a thaiok. Helyette viszont részletesen feltárják a kutatandó területet, majd azonosítják a problémát, amely kutatásuk tárgya. Ezzel egy új, a KTM-modell által nem ismert stratégiát valósítanak meg, amelyet Jogthong bele is foglalt az általa a thai szövegek elemzéséhez javasolt modellbe.

Végül, de nem utolsósorban a harmadik mozzanat megvalósításában is több thai jellegzetességet sikerült felfedni. Hiányzik például a bevezetőkben a KTM-modellben szereplő eredmények bemutatása és dolgozat szerkezetének ismertetése lépés. Ezeket a thai kutatók egyáltalán nem, vagy csak elvétve alkalmazzák. Számukra a mozzanat leginkább a kutatás és annak céljainak bemutatásából áll, az M3-as szövegek túlnyomó része ezt a két stratégiát alkalmazta. Jogthong továbbá azonosított még egy, a KTM-modellben szintén nem szereplő lépést, ez pedig az eredmények lehetséges következményeiről, hasznosíthatóságáról szól. A thai kutatók tehát magukat az eredményeket nem, de azoknak a lehetséges hatását, felhasználását megjelenítik dolgozataik bevezetőiben, ugyanis úgy érzik, hogy a többi kutató számára ez a legfontosabb információ.

4. Összegzés

Az előző fejezetben bemutatott kilenc kultúrából származó tudományos közlemények bevezetőinek vizsgálatából kiderül, a különböző nemzetek kutatói igencsak másként valósítják meg közleményeik bevezetőit. Igyekszünk ebben a fejezetben egy rövid áttekintést adni ezekről a különbségekről.

A vizsgáltak közül négy kultúrára jellemző, hogy az angolhoz hasonlóan mindhárom retorikai mozzanatot tartalmazzák a bevezetők. Ezek a spanyol, a kínai, a thai és a magyar. Az alapvető hasonlóság azonban több, más jellegű különbséget takar. Például mind a négy kultúrában a harmadik mozzanatból általában hiányzik a dolgozat szerkezetére és az eredményekre való utalás. A spanyol és magyar szövegeknek kisebb a retorikai sűrűségük (a lépések számának és a szöveg hosszának hányadosa), vagyis kevesebb lépést tartalmaznak, mint az angol szövegek. Ez a kínai szövegekre is igaz, azonban itt jelentős szerepet játszik egy további retorikai jellemző, a hanxu, ami a kritikák hangvételét szabályozza egyfajta közepes, se nem szigorú, se nem elnéző szintre. Ehhez képest azonban a thai kultúrában a kutatók egymás közti kritikája egyáltalán

nem megszokott, annyira, hogy helyette az önkritika jellemző a szövegekre, és a kutatás beillesztését is inkább a tények hosszas taglalásával, mintsem a hiányosságok kimutatásával teszik meg.

A brazil, a lengyel, a cseh és az arab kultúrát vizsgáló kutatások nagyobb különbségekre is rávilágítottak. Feltételezhetően szintén az óvatoskodó kritikai hozzáállás miatt a brazil dolgozatoknál a második mozzanat jellemzően hiányzik, vagyis nem szokás explicit belefoglalni a bevezetőbe, hogy hogyan is kapcsolódik a kutatás a már meglévő ismeretekhez. A lengyel és a cseh szövegekre is jellemző az óvatos kritika, azonban ezekben a bevezető részek beazonosítása is nehézségekbe ütközhet, ugyanis egyáltalán nem jellemző a dolgozatok fejezetekre tagolása. Ezenfelül még ha el is különül is a bevezető, a mozzanatok beazonosítása is gyakran problematikus. Mindkét kultúrában jellemző az M3 elhagyása vagy rövidre vágása, illetve lényegében egyfajta kötetlen szerkesztésmód, amely több feladatot ró az olvasókra amikor értelmezni szeretnék a szöveget. Az ismeretközlő stílus (ellentétben az érvelő stílussal) is szintén jellemzi a cseh és a lengyel dolgozatokat, de ez az arab írásokra is jellemző. Az arab közlemények bevezetői továbbá egyfajta stíluskavalkádot mutattak, ahol szinte mindenki más elvet követ a szöveg szerkesztésekor. Ez a közeg különösen jól mutatja be, tehát, hogy attól függően, hogy hol és milyen oktatásban vettek részt a kutatók, igen különböző módon írnak: van aki a hagyományokat követi, van aki a nyugati mintákat veszi át, és van aki a saját feje után megy.

5. Befejezés

Tanulmányunkban számos különbségre rámutattunk a különböző kultúrákból származó tudományos cikkek retorikai szerkezetében. A legfontosabb különbségeket a szövegek retorikai sűrűségében, a tagoltságukban, a makrostruktúrájukban, a különböző lépések gyakoriságában, az iterálási mintázatokban és a retorikai taktikák megvalósításában találtuk. Bizonyos kultúrákban, így például az angolszász hagyományokban, egyértelműen fontos retorikai cél az olvasó meggyőzése, ezért jellemző az átlátható és könnyen érthető, íróra hagyatkozó szövegek létrehozása, míg más kultúrákban inkább a szabatosság a fontos, és a kutatók több teret hagynak az olvasó értelmezésének; ezek a szövegek olvasóra hagyatkozóak és jellemzőek például a lengyel tudományos kultúrában. Ezek a különbségek egyértelműen kulturális jellegzetességek, melyek figyelembe vétele igen fontos, amikor egy kutató egy új diskurzusközösségben kíván publikálni. Biztosak vagyunk benne, hogy a tudományos dolgozatok további részeinek összehasonlító elemzése is további hasznos és érdekes eredményekre vezetne. Továbbá véleményünk szerint kívánatos lenne, ha ezeket a különbségeket további kutatások során alaposabban megismerhetnénk és dokumentálhatnánk lehetőleg még több kultúra vonatkozásában.

Irodalom

- Árva A., Tankó Gy. 2004. A contrastive analysis of English and Hungarian theoretical research article introductions. *IRAL* Vol. 42. No. 1. 71–100.
- Bereiter, C., Scardamalia, M. 1987. *The psychology of written composition*. Routledge.
- Burgess, S. 1997. *Discourse variation across cultures: a genre analysis study of writing on linguistics*. Unpublished PhD dissertation. Reading: The University of Reading.
- Duszak, A. 1994. Academic discourse and intellectual styles. *Journal of Pragmatics* Vol. 21 No. 3. 291–313.
- Fakhri, A. 2004. Rhetorical properties of Arabic research article introductions. *Journal of Pragmatics* Vol. 36. No. 6. 1119–1138.
- Fløttum, K. 2006. *Academic voices: across languages and disciplines*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Galtung, J. 1985. Struktur, Kultur und intellektueller Still. In: Wierlacher, A. (ed.) *Das Fremde und das Eigene: Prolegomena zu einer interkulturellen Germanistik*. Publikationen der Gesellschaft für Interkulturelle Germanistik. München: Iudicium Verlag. 151–193.
- Golebiowski, Z. 1999. Application of Swales' Model in the Analysis of Research Papers by Polish Authors. *IRAL* Vol. 37. No. 3. 231–48.
- Gotti, M. 2012. Cross-cultural Aspects of Academic Discourse. *Brno Studies in English* Vol. 38 No. 2. Letöltve: [http://www.phil.muni.cz/plonedata/wkaa/BSE/BSE_2012-38-2/BSE_2012-38-2_\(059-078\)_Ch04Gotti.pdf](http://www.phil.muni.cz/plonedata/wkaa/BSE/BSE_2012-38-2/BSE_2012-38-2_(059-078)_Ch04Gotti.pdf) [2014. október 25.].
- Hinds, J. 1987. Reader versus writer responsibility: A new typology. In: Connor, U., Kaplan R. B. (eds) *Writing across languages: analysis of L2 text*. The Addison-Wesley second language professional library series. Reading, Mass: Addison-Wesley. 141–152.
- Hirano, E. 2009. Research article introductions in English for specific purposes: A comparison between Brazilian Portuguese and English. *English for specific purposes* Vol. 28. No. 4. 240–250.
- Holmes, R. 1997. Genre analysis, and the social sciences: An investigation of the structure of research article discussion sections in three disciplines. *English for Specific Purposes* Vol. 16. 321–337.
- Jogthong, C. 2001. *Research article introductions in Thai: Genre analysis of academic writing*. West Virginia University. Letöltve: <http://202.28.199.34/multim/3049280.pdf> [2014. október 25.].
- Károly K. 2007. *Szövegtan és fordítás*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Klaudy K. 1999. *Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest: Scholastica.
- Loi, C. K. 2010. Research article introductions in Chinese and English: A comparative genre-based study. *Journal of English for academic Purposes* Vol. 9 No. 4. 267–279.
- Loi, C.K., Sweetnam Evans, M. 2010. Cultural differences in the organization of research article introductions from the field of educational psychology: English and Chinese. *Journal of Pragmatics* Vol. 42. No. 10. 2814–2825.
- Moreno, A. 2010. Researching into English for research publication purposes from an applied intercultural perspective. In: Ruiz-Garrido, M.F. Palmer, J.C. Fortanet, I. (eds) *English for professional and academic purposes*. Utrecht studies in language and communication. Amsterdam: New York: Rodopi. 59–73.
- Neumayer D. 2009. Tudományos közlemények a fizikában: műfaj alapú vizsgálat. In: *III. Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz Konferencia*. AlkNyelvDok. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet. 109–122.

- Nichols, J. 1988. Nominalization and assertion in Russian scientific prose. In: Haiman, J & Thompson, S. A. (eds) *Clause combining in grammar and discourse*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 399–428.
- Ruiying, Y., Allison, D. 2003. Research articles in applied linguistics: moving from results to conclusions. *English for Specific Purposes* Vol. 22. No. 4. 365–385.
- Samraj, B. 2005. An exploration of a genre set: Research article abstracts and introductions in two disciplines. *English for specific purposes* Vol. 24. No. 2. 141–156.
- Sheldon, E. 2011. Rhetorical differences in RA introductions written by English L1 and L2 and Castilian Spanish L1 writers. *Journal of English for Academic Purposes* Vol. 10. No. 4. 238–251.
- Swales, J. 1990. *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Swales, J. M. 1981. *Aspects of article introductions*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Swales, J. M. 2004. *Research genres: explorations and applications*. Cambridge, UK; New York: Cambridge University Press.